

II. СОЦІАЛЬНА РОБОТА

УДК 378.013.42.091.212-054.6

Бахмач Л. А.

ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В НАУКОВОМУ ДОРОБКУ А. М. АЛЕКСЮКА

В статті розкривається сутність виховання студентської молоді в науково-педагогічному доробку відомого українського вченого, педагога А. М. Алексюка. Педагог А. М. Алексюк вважав, що найвища мета виховання — всебічний гармонійний розвиток вільної, самодостатньої особистості. Важливе місце у справі розв'язання завдань всебічного гармонійного розвитку особистості вчений надавав освітньо-виховним закладам. Саме там відбувається первинна соціалізація дитини, закладається фундамент її подальшого становлення, формування. Виховний процес передбачає виникнення соціальних відносин між вихователем і студентом на основі взаємодії цілеспрямованої діяльності вихователів і активної діяльності студентів.

Заслуговує на увагу те, що вчений-педагог надавав великого значення вихованню в колективі. Він вбачав, що ефективність виховного процесу залежить від стосунків в студентському колективі.

Ключові слова: виховання, студентська молодь, український вчений, педагог, А. М. Алексюк, всебічний гармонійний розвиток, виховний процес.

Світовий соціально-історичний досвід дозволяє визначити головну мету виховання як формування гармонійно і всебічно розвиненої особистості, підготовленої до ініціативної соціальної і професійної діяльності в сучасному суспільстві, особистості, здатної сприймати й примножувати його цінності. Найважливіше завдання суспільства, яке є передумовою збереження і примноження цінностей і потенціалу суспільства, розвитку людини - виховання особистості. Даній меті повинні підпорядковуватись зусилля сім'ї, школи, позашкільних виховних установ та інших навчальних закладів. У процесі розвитку суспільства змінюється система поглядів на виховання як педагогічний процес. Вони відбивають потреби розвитку суспільства і самої людини.

Окремі аспекти виховання відображені в дослідженнях багатьох вчених. Так, наприклад, загальні питання теорії і практики виховної роботи досліджували А. М. Алексюк, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський та ін.;

проблеми організації виховної роботи зі студентами різних типів навчальних закладів висвітлені в працях С. С. Вітвицької, С. Г. Карпенчука, А. І. Кузьмінського та ін.; педагогічні умови організації позааудиторної виховної роботи у вищих закладах освіти розглядали О. В. Винославська, С. Д. Смирнов та ін..

Вагоме значення вихованню студентської молоді приділяв український науковець у галузі педагогіки вищої школи, доктор педагогічних наук, професор Анатолій Миколайович Алексюк.

Мета статті – розкрити особливості виховання студентської молоді в науковому доробку відомого українського науковця у галузі педагогіки вищої школи, доктора педагогічних наук, професора Анатолія Миколайовича Алексюка.

Педагог А. М. Алексюк одним із перших обґрунтував наукові напрями педагогіки у вищій школі, а також велику увагу приділяв вихованню особистості. Він вважав, що: “Найвища мета виховання — всебічний гармонійний розвиток вільної, самодостатньої особистості. У людині від природи (в генотипі) закладені величезні можливості. Адже людина — це істота і природна, і мисляча (духовна), і діяльнісна, і предметна, і соціальна (суспільна)” [1, с. 310].

Виховання — це складний і багатогранний процес формування людини в умовах створення оптимальних можливостей для фізичного, психічного, соціального і культурно-духовного розвитку. Під вихованням вчений розуміє організований і цілеспрямований процес формування особистості.

Вчений А. М. Алексюк, стверджував, що виховання основна функція навчання, і відповідно навчання – це засіб або чинник виховання особистості [1]. Тому, можна зазначити, що зв'язок навчання і виховання, яке зазначене в усіх закладах освіти правомірно охарактеризоване категорією «навчально-виховний процес».

Як зазначав дослідник А. М. Алексюк: “ У широкому розумінні слова, виховання являє собою об'єктивний процес передачі соціального досвіду наступним поколінням, що зафіксований в матеріальній і духовній культурі соціуму. Він так чи інакше здійснюється під впливом множини чинників суспільного життя (економічного, політичного, культурного, сімейно-побутового, освіти, засобів масової інформації, комунікативного, мікрогрупового тощо), в яких опиняється молода людина. Функція ж виховання у вузькому розумінні полягає в мудрому регулюванні дії цих чинників на особистість” [1, с. 301].

Сутність виховання і його головне завдання в організації життєдіяльності студентів. Тому, що виховання керує розвитком і, навіть, веде його.

Педагог А. М. Алексюк надавав великого значення професійній майстерності викладача в організації і керуванні виховного процесу. “Викладачі вищої школи,- зазначав вчений, - як вихователі (не залежно яку

дисципліну вони викладають), у своїй роботі мають дотримуватися комплексного підходу до виховного процесу, враховувати особливості не лише розумового, а й трудового, морального, естетичного, фізичного розвитку майбутнього спеціаліста. Важливо також наголосити: змістовий аспект різних сторін розвитку особистості визначається її світоглядом і мораллю”[1, с. 303].

Велику увагу вчений-педагог А. М. Алексюк приділяв всебічному гармонійному розвитку особистості, який, за твердженням науковця, неможливий поза студентським гуртом, без його сприятливого впливу на індивіда[1]. Завдання виховання завжди включає в себе завдання організації спеціальної провідної діяльності, яка слугує виховній меті. У студентському віці – це навчально-професійна діяльність. Студентський вік охоплює і пізньодитячий, юнацький період, і частину дорослого етапу розвитку і становлення людини. Цей вік характеризується найбільш сприятливими умовами для психологічного, біологічного і соціального розвитку. В цей період найвища швидкість пам’яті, реакції, пластичності у формуванні навичок. В особистості на цьому етапі домінують становлення характеру та інтелекту. Активно розвиваються морально-ціннісні й естетичні почуття. Швидко освоюються соціальні ролі дорослого. Формуються і закріплюються схильності і інтереси. Визначаються життєві цілі й прагнення.

Тільки в діяльності, спрямованій на засвоєння надбань культури, людина виступає у певні соціальні відносини, які вирішальним чином впливають на її становлення як особистості. Проте ця умова стає вирішальною лише тоді, коли сам індивід виявляє активність у різних видах діяльності. Це стосується всіх колективів, в тому числі і студентських. Питання взаємин індивіда і студентського гурту – одне із найскладніших в історії педагогічної думки, у практиці навчання, освіти і виховання.

Важливе місце у справі розв’язання завдань всебічного гармонійного розвитку особистості А. М. Алексюк надавав також і освітньо-виховним закладам. “Саме там,- підкреслював вчений,- відбувається первинна соціалізація дитини, закладається фундамент її подальшого становлення, формування. У вирішенні основного завдання вищого навчального закладу – забезпеченні всебічного, гармонійного розвитку майбутніх спеціалістів – спостерігаються дві яскраво виражені суперечливості й водночас тісно пов’язані між собою проблеми “[1, с. 316].

На думку вченого, суть навчальних закладів у всебічному гармонійному розвитку особистості полягає в тому, що:

1. Багатство змісту й форм вияву навчально-виховного процесу у вузі, розмаїтність інформації, яка надходить до студентських форм організації їхнього гуртового життя, участі у виробничій праці, суспільно-політичній діяльності створюють сприятливі умови для всебічного гармонійного розвитку особистості.

2. Завдання професійної освіти, вузький професіоналізм, утилітарність навчальних планів, характерні для окремих спеціальностей і програм, відсутність вільного поза лекційного часу в студентів для задоволення своїх непрофесійних інтересів і потреб – усе це гальмує всебічний розвиток особистості майбутнього спеціаліста [1].

Одне із найважливіших завдань практичної і теоретичної педагогіки вищої школи полягає в тому, щоб знайти шляхи і засоби усунення цього протиріччя. За приклад, А. М. Алексюк взяв найзагальніший підхід Ф. Хофмана, який за характером системи педагогічних знань виділив три основні етапи.

I етап - педагогічні знання донаукового періоду, систематизовані на основі здобутого емпіричного досвіду виховання й освіти у формі народної мудрості поколінь.

Педагогічні знання належать до найдавніших знань людини. Вони почали народжуватися разом із людським суспільством, коли з'явилася потреба передавати наступним поколінням досвід виживання. Виховні відносини створили різноманітні форми їх фіксування. Спочатку це були побутові норми - вірування, правила, вимоги. Поступово склалися традиції, звичаї, народний фольклор, де втілювалися погляди народу на те, який досвід і яким чином треба передавати молоді, які вимоги висуває до неї суспільство. Так народжувалися новітні форми фіксування виховних відносин, зберігаючи при цьому всі існуючі раніше.

Тепер указану систему знань у вигляді висновків, порад, рекомендацій, звичаїв, обрядів, викладених у художній літературі, етнографічних та етнологічних дослідженнях, відносять до народної педагогіки.

II етап - виникнення теоретичних концепцій виховання й освіти для побудови цілісної системи світського виховання (їх відносять до класичної педагогіки). Появі цих концепцій сприяли такі чинники: як узагальнення досвіду, виникнення інструментарію досліджень у галузі освіти та виховання, засади планомірного і цілеспрямованого визначення законів виховання. Вершина цього етапу, як визначає Хофман, є поява цілісних систем класичної педагогіки.

III етап - становлення педагогіки як наукової системи, методологічним підґрунтям якої став діалектичний підхід до теорії розвитку особистості, суспільства і людини; цілісний всебічний підхід до формування особистості людини [2].

Вчений А. М. Алексюк акцентував увагу на тому, що вихований процес – це свідомо організований, систематично здійснюваний процес, що реалізується на основі суспільно вагомих мети і умов. Виховний процес передбачає виникнення соціальних відносин між вихователем і студентом на основі взаємодії цілеспрямованої діяльності вихователів і активної діяльності студентів[1]. Виховання є одним з найважливіших, найсуттєвіших чинників цілісного процесу формування особистості. Водночас виховання є фактором

формування національної еліти, джерелом елітарності, інтелігентності, справжньої професійної культури, патріотизму. В його умовах формується повноцінна, національно свідома, самодостатня особистість, громадянин України.

Педагог визначав педагогічну діяльність як складову частину (органічну і дуже важливу) виховного процесу. З огляду на це, на його думку, слід розраховувати, по-перше, на формування у вихованців на практиці лише головних видів соціальних відносин і, по-друге, на перенесення навиків[1]. Саме у цьому розумінні виховання проектує систему відносин особи, а це найголовніше в організації всієї життєдіяльності вихованців, а значить, і у формуванні особистості. Це також свідчить про те, що саме вихованцю належить провідна роль у розвитку особистості [1].

Педагог А. М. Алексюк виділяв такі особливості виховання в навчальному закладі:

1. Виховання в педагогічному процесі має на меті виникнення певних соціальних і соціально-педагогічних відносин між студентами та їхніми вихователями. Виховання передбачає свідомий і цілеспрямований вплив на студентів з метою формування професійних стосунків у тих колективах, де студент живе і діє (академгрупа, курс, факультет гуртожитки тощо).

2. Соціальні відносини в педагогічному процесі мають суб'єктивно – об'єктивний характер. Соціально-педагогічні відносини мають бути організовані так, щоб сприяти дедалі зростаючій активізації самостійності студента.

3. У поняття «виховний вплив» педагога на студента входять як постійно діючі такі елементи:

а) ясно поставлена педагогічна мета (передусім вплив на колектив, а колектив в свою чергу впливає на особистість);

б) визначення змісту, який належить засвоїти;

в) визначення методів і форми активізації акту впливу, включаючи характер взаємин, стиль керівництва тощо;

г) облік результатів педагогічного впливу з метою визначення наступних навчально-виховних заходів;

д) свідоме використання різних умов, що впливають на процес виховання (матеріально-технічна база, суспільно-політичні умови, рівень розвитку студентів, різного роду тимчасові, випадкові умови тощо) [1]. Визначальним і позитивним чинником соціалізації студентської молоді в умовах навчання у вищих навчальних закладах є наявність сприятливого середовища, сприятливої атмосфери не тільки в аудиторіях і лабораторіях, а й у гуртожитках, на території студентського містечка.

Метою виховання у вищих навчальних закладах є підготовка не тільки висококваліфікованих фахівців, а й усвідомлення своєї ролі в суспільстві інтелектуальної еліти, і найважливіше – розвиток духовності особистості.

Головними критеріями ефективності виховної роботи виступають рівень національної свідомості, навчально-наукової і громадської активності; переростання виховання в самовиховання; дотримання моральних і етичних норм; відсутність правопорушень.

Заслуговує на увагу те, що вчений-педагог надавав великого значення вихованню в колективі. Він вбачав, що ефективність виховного процесу залежить від стосунків в студентському колективі[1]. Здорова морально-психологічна атмосфера в колективі сприяє формуванню в студентів позитивних моральних якостей, відбувається процес взаємовиховання. І навпаки, у колективі спеціального виправно-виховного закладу, якщо там немає належного порядку, відбувається взаємна деморалізація його членів. Виховання особистості в колективі є вираженням певних закономірностей розвитку як самої особистості, так і суспільства загалом. Лише в колективних взаєминах створюються сприятливі умови для соціально-психічного розвитку. Відокремлення індивіда від інших людей, від соціального середовища — це створення соціально-психологічного вакууму, який стоїть на заваді розвитку окремої людини і певної спільноти. У такому вакуумі особистість не має ґрунту для соціального успадкування, а отже, і соціального розвитку.

Ефективність виховного процесу зростає, коли студенти займаються самовихованням, тобто коли поєднується виховання і самовиховання.

Висновок. Провідна виховна позиція за А. М. Алексюком має спрямовуватися на створення такого соціокультурного середовища, яке забезпечило б оптимальні можливості для самовизначення вихованця, його самоутвердження, прояву його таланту, що обов'язково передбачає наявність і виховання сили духу та здоров'я в його найширшому розумінні – як здоров'я тіла, духу і способу життя. Вихованням – це соціально і педагогічно організований процес створення оптимальних умов формування людини як особистості; вплив викладача на особистість вихованця з метою формування в нього бажаних соціально-психологічних, морально-духовних, культурних і фізичних якостей.

Використана література:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. Підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів. — К.: Либідь, 1998. — 560 с.
2. Касьяненко М.Д. Педагогіка співробітництва: Навч. пос. – К., 1993. - 320с.

БАХМАЧ ЛЮДМИЛА АНАТОЛІЄВНА, *Проблеми виховання студентської молоді в науковому спадку А. Н. Алексюка.*

В статье раскрывается сущность воспитания студенческой молодежи в научно-педагогическом наследии известного украинского ученого, педагога А. М. Алексюка. Педагог А. М. Алексюк считал, что высшая цель воспитания - всестороннее гармоничное развитие свободной, самодостаточной личности. Важное место в деле решения задач всестороннего гармоничного развития личности ученый придавал образовательно-воспитательным заведениям. Там происходит первичная социализация ребенка, закладывается фундамент дальнейшего становления, формирования. Воспитательный процесс предполагает возникновение социальных отношений между воспитателем и студентом на основе взаимодействия целенаправленной деятельности воспитателей и активной деятельности студентов.

Заслуживает внимания то, что ученый-педагог придавал большое значение воспитанию в коллективе. Он видел, что эффективность воспитательного процесса зависит от отношений в студенческом коллективе.

Ключевые слова: воспитание, студенческая молодежь, украинский ученый, педагог, А. М. Алексюк, всестороннее гармоничное развитие, воспитательный процесс.

BAKHMACH LUDMILA, Problems education of students in scientific achievement's A. M. Aleksyuk.

This article exposes the education of students in scientific and pedagogical works of famous Ukrainian scientist, educator A.M. Aleksyuka. Educator A.M. Aleksyuk believed that the ultimate goal of education - round harmonious development of free, self-sufficient person. An important role in the solution of problems of comprehensive harmonious development of the individual scientist has provided education and educational institutions. That there is a primary socialization of the child, the foundation for its further development, formation. Educational process involves some social relationship between teacher and student interaction through targeted activities teachers and students activity.

Noteworthy is that the scholar-teacher attached great importance to education in the community. He saw that the effectiveness of the educational process depends on relations in the student group.

Key words: education, college students, Ukrainian scientist, teacher, A.M. Aleksyuk, round harmonious development, educational process.